
Kształcenie w zakresie komunikacji społecznej

Agnieszka Dziedziczak-Foltyn

Rola nauk o komunikowaniu w dobie społeczeństwa informacyjnego jest nie do podważenia, w tym również znaczenie kształtowania praktycznych umiejętności komunikacyjnych. Tekst zawiera krótki przegląd oferowanych przez uczelnie zajęć z przedmiotu Komunikacja społeczna oraz wnioski z ankiet dotyczących opinii studentów na temat realizacji tego przedmiotu. Ze względu na wybiórczy charakter przytaczanych informacji, omawiane zagadnienia traktować należy jako przyczynek do bardziej pogłębionych studiów nad kształceniem w tym zakresie.

Wprowadzenie

Wszechobecność masowych mediów w życiu współczesnego człowieka, dynamiczny rozwój technologii teleinformacyjnych i wzrastająca rola tzw. nowych mediów, niewątpliwie świadczą o dokonującej się na naszych oczach rewolucji komunikacyjnej. Procesy komunikacyjne, definiowane jako procesy porozumiewania się jednostek, grup lub instytucji, których celem jest wymiana myśli, dzielenie się wiedzą, informacjami i ideami, wpisują się w życie człowieka od początków ludzkości (Dobek-Ostrowska, 1999: 13). Obecnie jednak znany aksjomat komunikowania szkoły Palo Alto, iż nie można się nie komunikować, wyraźniej jeszcze podkreśla rolę komunikacyjnego środowiska człowieka.

Nauczanie komunikowania, mimo iż tak popularne w czasach starożytnych (nauczanie retoryki, erystyki czy dialektyki), współcześnie, tj. w 1910 roku, zapoczątkowały uniwersytety amerykańskie wyodrębniając nową dyscyplinę o nazwie *communication*. Obecnie niemal każdy z uniwersytetów w Stanach Zjednoczonych posiada *Department of Communication*, kształcący specjalistów w tej szybko rozwijającej się dziedzinie wiedzy oraz oferujący zajęcia z podstaw komunikowania studentom innych wydziałów (Brzezińska, 1997: 9). Polskie instytucje edukacyjne nie mogą pochwalić się podobnie długą tradycją uprawiania nauki o komunikowaniu, gdyż po II wojnie światowej nie było warunków do rozwoju tej dyscypliny naukowej. Kierunki psychologiczne oferowały jedynie wąskie studia z zakresu komunikowania interpersonalnego, dziennikarskie – masowego. Nauki społeczne wprowadziły nauczanie w zakresie komunikacji społecznej dopiero po 1989 roku, zastępując tym samym wykładaną wcześniej teorię propagandy politycznej (Dobek-Ostrowska, 1999: 8). W opracowanym przez Centralną Komisję do Spraw Tytułu i Stopni Naukowych wykazie dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i arty-

stycznych, w zakresie których mogą być nadawane stopnie naukowe (Monitor Polski nr 16, poz. 123 z dnia 25 lutego 1992 roku) komunikacja figurująca w grupie nauk humanistycznych pod nazwą nauki o poznaniu i komunikacji¹. Nie została natomiast uwzględniona w wykazie dyscyplin naukowych według klasyfikacji Komitetu Badań Naukowych².

Zróznicowany charakter komunikowania społecznego

Upatrując w komunikowaniu społecznym najszerszych zbiorów procesów porozumiewania się jednostek i grup, badacze wskazują na kilka poziomów komunikowania w zależności od społecznego kontekstu lub szczebli organizacji społecznej, w której komunikowanie się dokonuje (Goban-Klas, 1999: 31). Najniżej usytuowany w piramidzie komunikowania McQualla jest poziom komunikowania intrapersonalnego (wewnątrzosobowego), który dotyczy procesów zachodzących w umyśle jednostki zanim sformułuje ona przekaz lub w trakcie tworzenia przekazu. Jest to obszar zainteresowań wąskiej grupy psychologów i jako taki nie wchodzi w zakres rozważań socjologicznych. Następnym poziomem obejmuje komunikowanie interpersonalne (międzyosobowe), które, jako najprostszy i podstawowy proces społeczny, odnosi się do przekazywania i odbierania informacji (rozmowy) między dwiema osobami lub pomiędzy małą grupą osób. Pod szyldem komunikacji interpersonalnej badacze poruszają m.in. takie zagadnienia, jak: kompetencje komunikacyjne, regulacyjne funkcje języka, rodzaje sprzężeń zwrotnych, kontekstowe uwarunkowania werbalnych i niewerbalnych zachowań komunikacyjnych, planowanie i przebieg konwersacji, płynność i zakłócenia w komunikacji, pozycja interpersonalna a aktywność komunikacyjna, cechy komunikacji w specyficznych kręgach społecznych, przebieg konfliktów interpersonalnych, język ekspertów a wiedza potoczna, relacja między środkami komunikowania masowego a kanały komunikacji interpersonalnej, język polityki, gwary środowiskowe i zawodowe itd. (Nęcki, 1996: 9–10). W praktyce komunikacja interpersonalna stanowi szczególnie popularną dziedzinę wśród psychologów, socjologów, specjalistów zarządzania czy marketingu. Kolejny szczebel stanowi komunikowanie grupowe odbywające się w grupach społecznych oraz między nimi, nad nim – komunikowanie instytucjonalne dotyczące procesów przebiegających w ramach i między instytucjami społecznymi (w tym komunikowanie publiczne i polityczne). Na szczycie piramidy plasuje się komunikowanie masowe, definiowane jako proces przesyłania komunikatu od masowego komunikatora (nadawcy medialnego) do publiczności środków masowego przekazu za pośrednictwem mass mediów (Goban-Klas, 1999: 31–32; Dobek-Ostrowska, 1999: 7, 144).

Ze względu na złożoność, wieloaspektowość i wielopłaszczyznowość procesu komunikowania społecznego Dobek-Ostrowska operuje pojęciem systemu komunikowania wskazując następujące systemy: organizacyjny, publiczny, polityczny i masowy. System

¹ Informacje te pochodzą ze strony Biura Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej (www.buwiwm.edu.pl/publ/system/zal.20.htm).

² Wykaz dyscyplin według klasyfikacji KBN zamieszczony jest na stronach KBN (www.kbn.gov.pl/pub/kbn/docs/dyscypliny.html).

komunikowania organizacyjnego z racji tego, iż odnosi się on do wszelkich instytucji, bywa nazywany systemem komunikowania instytucjonalnego. Występuje więc w instytucjach władzy publicznej, w przedsiębiorstwach, w szeroko rozumianym biznesie, w partiach politycznych, organizacjach społecznych, w urzędach, itd. Jako odpowiednik komunikowania społecznego na poziomie grupowym i międzygrupowym ma największy zasięg. Komunikowanie się w organizacji jest często omawiane w kontekście pracy menedżerów, których aktywność składa się w 60–90% z procesów komunikowania się – podczas rozpowszechniania informacji, integrowania pracowników, koordynacji działań, rozwiązywania problemów, podejmowania decyzji czy zarządzania konfliktami (Stankiewicz, 1999: 18). Ogromna liczba publikacji na ten temat ma charakter zdecydowanie praktyczny, zaś kształcenie związane jest przede wszystkim z tzw. kierunkami biznesowymi. System komunikowania publicznego, jako oparty na legitymizacji i wyznaczany przez interes ogólny społeczeństwa, jest nieodłącznie związany z demokracją i towarzyszy wszelkim procesom zastosowania prawa, wdrażania procedur, podejmowania decyzji publicznych. Jego cel stanowi, ograniczona do komunikowania formalnego, wymiana i dzielenie się informacjami, mającymi publiczne zastosowanie oraz podtrzymanie więzi społecznych, za które odpowiedzialne są instytucje publiczne. Określany jako atrybut władzy publicznej (państwowej) od szczebla centralnego po szczeble lokalne system komunikowania publicznego umożliwia jednocześnie obywatelowi kształtowanie owej władzy. Dwukierunkowość, symetryczność i współzależność charakteryzująca system komunikowania społecznego nie jest możliwa w innych systemach, także w systemie komunikowania politycznego. Jako system istniejący w zasięgu komunikowania publicznego, komunikowanie polityczne jest celowym komunikowaniem o polityce, charakteryzującym się wszystkimi formami komunikowania (w tym interpersonalnego) podejmowanego przez polityków i innych aktorów politycznych dążących do osiągnięcia celów politycznych. Jest adresowane do wszystkich aktorów politycznych, którego nadawcami są nie-politycy (wyborcy, felietoniści). Dostarcza informacji poprzez programy informacyjne, artykuły wstępne i inne medialne formy dyskusji o polityce. W opinii badaczy cała jego istota sprowadza się do środków masowego przekazu, które pełnią rolę pośrednika między nadawcami politycznymi a obywatelami, czyli odbiorcami. Rola mass mediów, ale i tzw. nowych mediów (nowoczesnych sieci kablowych, satelitarnych, komputerowych, telematyki) jest nie do przecenienia – kreując własne przekazy i realnie kształtując postawy oraz zachowania obywateli i samych polityków doprowadziły one do transformacji i modernizacji sfery politycznej, określanej dziś mianem mediatyzacji życia politycznego, a także społeczeństwa (Dobek-Ostrowska, 1998: 70–77). W odniesieniu do kształcenia, system komunikowania publicznego i politycznego stanowi nieodłączny element programu studiów na kierunkach politologicznych czy stosunkach międzynarodowych, aczkolwiek ze względu na wszechobecność mediów we wspomnianych systemach komunikowania obecny jest także w obszarze studiów dziennikarskich. W tym przypadku studiujący pogłębiają swoją wiedzę na temat przede wszystkim systemu komunikowania masowego, w tym roli szerokiej, heterogenicznej i anonimowej masowej publiczności oraz nadawców medialnych (masowych komunikatorów), do

których zalicza się właścicieli i zarządzających mediami, twórców i kreatorów, dziennikarzy, techników i innych specjalistów niezbędnych do funkcjonowania organizacji medialnej. Ze względu na fakt, iż poprzez operowanie środkami masowego przekazu komunikowanie masowe angażuje masową publiczność w praktykę komunikacyjną, ten szczególnie proces społeczny cieszy się olbrzymim zainteresowaniem badaczy reprezentujących różne dziedziny nauki.

Szczególnie interesującą dziedziną komunikowania społecznego, zwłaszcza w dobie procesów globalizacyjnych, jest komunikowanie międzykulturowe, które obejmuje swym zasięgiem teorię i praktykę komunikowania się przedstawicieli odmiennych kultur, przy czym odmiennosc kulturowa uczestników procesu komunikowania rozumiana jest w tym przypadku bardzo szeroko. Teoretycy proponują analizować kontakty nie tylko między przedstawicielami odmiennych kultur narodowych (Polak – Amerykanin) czy kultur ponadnarodowych (reprezentant kultury śródziemnomorskiej – reprezentant kultury Dalekiego Wschodu), lecz także między przedstawicielami odmiennych ras, płci, generacji, między osobami pełno- i niepełnosprawnymi, itp. Efekty rozważań teoretycznych w tym zakresie znajdują praktyczne zastosowanie zwłaszcza w szkoleniu dyplomatów i biznesmenów (Zuber, 1999: 24–25).

Przedmiot Komunikacja społeczna w ofercie uczelni

Kształcenie w zakresie komunikacji społecznej niewątpliwie związane jest z takimi kierunkami, jak dziennikarstwo, psychologia, socjologia, nauki polityczne czy nauki o organizacji i zarządzaniu. Z punktu widzenia socjologii edukacji interesujące jest jednak – po pierwsze, czy studium zaznajamiający się z podstawami komunikacji społecznej zaimplementowane w ramach wymienionych wyżej kierunków zgłębiać będą bardzo zawężone obszary tej dziedziny naukowej, po drugie, na ile popularny i poprzez swoją interdyscyplinarność – powszechny – jest przedmiot komunikacja społeczna lub przedmiot o zbliżonej tematyce w programach studiów wyższych.

Wynikające z rozporządzenia Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 kwietnia 2002 roku standardy nauczania dla kierunku dziennikarstwo i komunikacja społeczna, jednoznacznie określają, iż studia magisterskie na tym kierunku mają na celu wszechstronne przygotowanie studenta do zawodu dziennikarza, a także do wykonywania różnych zawodów związanych nie tylko z prasą, radiem i telewizją, lecz także z szeroko pojętą dziedziną komunikacji społecznej – w stosunkach publicznych, reklamie, promocji, instytucjach prowadzących edukację medialną³. Wśród przedmiotów odnoszących się do ogólnie pojmowanej komunikacji społecznej jako przedmiot podstawowy wskazywany jest Wstęp do nauki o komunikowaniu, aczkolwiek koncentruje się on na problematyce komunikowania masowego. Przedmiot Komunikacja społeczna jest natomiast wyszczególniony w standardach nauczania dla studiów magisterskich bibliotekoznawstwo i informacja na-

³ Informacje na temat standardów nauczania na poszczególnych kierunkach studiów są dostępne na stronie MENiS (www.men.waw.pl/standardy).

ukowa. Treść programowa przedmiotu obejmuje teorie i modele komunikacji społecznej, społeczne systemy komunikacji, czynniki sytuacyjne w procesach komunikacji społecznej, komunikację masową, komunikację społeczną w warunkach transformacji cywilizacyjnych oraz komunikację społeczną w kontekście „cywilizacji informatycznej”. Standardy na kierunku politologia zalecają natomiast jako kierunkowy – przedmiot Zarządzanie i komunikacja społeczna, który dotyczyć ma, obok teorii oraz praktyki organizacji i zarządzania, funkcjonowania opinii politycznej, środków masowego przekazu w kontekście polityki, problematyki związanej z kształtowaniem opinii publicznej i jej oddziaływania na procesy decyzyjne oraz podstaw marketingu politycznego i organizacji kampanii wyborczych. Wśród pozostałych kierunków, dla których przedmiot komunikacja społeczna byłby bez wątpienia przydatny, standardy nauczania nie zalecają go ani w ramach przedmiotów kształcenia ogólnego, ani przedmiotów podstawowych i kierunkowych. Brak jest zatem jednoznacznych wytycznych co do realizowania zajęć z tego zakresu na innych kierunkach.

Tymczasem ze względu na interdyscyplinarny charakter komunikacji społecznej można się spodziewać, iż przedmioty odwołujące się przynajmniej w nazwie do omawianej dziedziny oferowane będą również na innych kierunkach studiów. Korzystając z ogromnego źródła wszelkiego rodzaju informacji, jakim jest Internet, można pokusić się o próbę przeglądu oferty programowej dotyczącej przedmiotu komunikacja społeczna dostępnej na stronach niektórych uczelni. Dzięki programom zajęć umieszczanym na stronach internetowych przez uczelnie, możliwym wydaje się być ustalenie, na jakich kierunkach i w jakich uczelniach studenci mają okazję zapoznać się z problematyką komunikowania społecznego. Niestety fakt, iż jeszcze nie wszystkie uczelnie zamieszczają tego typu dane na stronach www, burzy śmiało plany stworzenia mapy nauczania w zakresie komunikacji społecznej w Polsce. Analiza około 100 adresów wskazanych przez wyszukiwarkę www.google.pl pozwala na sformułowanie wniosku o bardzo zróżnicowanej pod względem kierunku studiów ofercie w tym zakresie.

Niewątpliwie można znaleźć wiele adresów, z których wynika jedynie, że taki przedmiot jak komunikacja społeczna jest oferowany, w jakiej formie i w jakim wymiarze. Bogatsze w informacje strony zawierają również nazwisko prowadzącego, cel zajęć, krótką charakterystykę wykładów lub ćwiczeń (konwersatoriów), lektury oraz zasady zaliczenia zajęć. Przykładem są zajęcia oferowane przez Instytut Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Wykład w wymiarze 15 godzin obejmuje następujące zagadnienia: definicje, cechy i funkcje komunikacji społecznej, procesy komunikowania się w społeczeństwie, typologie środków i form komunikowania, komunikację masową, etykę w komunikacji, język jako narzędzie komunikacji literackiej, naukowej, itd., propagandę i reklamę jako formy komunikowania oraz *Public Relations*. W ramach konwersatorium proponowane są ćwiczenia w zakresie komunikacji w mowie – elementy retoryki, przygotowywanie różnych form wystąpień publicznych, w piśmie – formułowanie komunikatów, instrukcji, tekstów reklamowych, CV⁴. Instytut Socjologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza

⁴ www.ibi.uni.wroc.pl/ects0203/ects-D1k.htm

w Poznaniu swoim studentom na studiach licencjackich z zakresu pracy socjalnej proponuje po 30 godzin wykładu i konwersatorium. Wykład – dając przegląd głównych stanowisk teoretycznych – ujmuje komunikację społeczną jako fundamentalny proces społeczny w koncepcjach: pragmatyzmu społecznego, interakcjonizmu społecznego, wymiany społecznej, analizy transakcyjnej, asertywności, relacji bez pokonanych i zwycięzców. Dotyczy również mechanizmów wpływu społecznego i ich funkcji w procesach integracji społecznej oraz komunikacji interpersonalnej. Konwersatorium opisane w 15 punktach z przyporządkowaną im literaturą obejmuje ponadto: komunikację niewerbalną (*body language*), emocje w komunikacji interpersonalnej, komunikację w sytuacjach konfliktowych, zasady komunikacji interpersonalnej w sytuacjach publicznych oraz w relacjach: pracownik – klient, przełożony – podwładny, problematykę negocjacji⁵. Uniwersytet Gdański oferuje studentom politologii przedmiot Komunikacja społeczna i środki masowego przekazu realizowany w wymiarze 10 godzin ćwiczeń. Pierwszy, dwugodzinny blok poświęcony jest komunikacji społecznej i ogranicza się w zasadzie do określenia roli komunikacji w życiu społecznym (społeczne uwarunkowania komunikacji, znaczenie mowy), podstawowych definicji i pojęć (rodzaje i formy komunikacji, sytuacja komunikacyjna, kontekst komunikacyjny, kompetencja komunikacyjna) oraz schematu aktu komunikowania (nadawca-przekaz-odbiorca, intencjonalność, skuteczność, kierunek, funkcje języka w komunikacji). Pozostałe bloki to: komunikacja masowa, systemy komunikowania masowego, oddziaływanie mass mediów, społeczeństwo informacyjne⁶. Komunikacja społeczna i negocjacje to z kolei przedmiot realizowany przez Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego na studiach licencjackich na kierunku Zarządzanie i marketing. Ćwiczenia – w wymiarze 30 godzin na studiach dziennych i 20 godzin na zaocznych – koncentrują się na złożoności i uwarunkowaniach procesu komunikacji społecznej z uwzględnieniem praktycznych umiejętności analizowania komunikatów i zwiększania własnej skuteczności w porozumiewaniu się oraz na zagadnieniach związanych z konfliktami i negocjacjami⁷. Interesująca jest również informacja o magisterskich studiach o specjalności Filozofia – komunikacja społeczna w Instytucie Filozofii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, które mają być z założenia profilem kształcącym *homo communicativusa*, człowieka przydatnego dla doskonalenia społecznych strategii komunikacyjnych, oraz wznoszącego się w swej ogólnej wiedzy i komunikacyjnej teorii ponad jakiegokolwiek uwarunkowania czasowe, przestrzenne i kulturowe. W programie studiów, obok przedmiotów filozoficznych, mają się pojawić przedmioty z dziedzin pokrewnych, aczkolwiek niezbędnych dla ogólnej wiedzy o komunikacji – m.in. socjologia komunikacji, psychologia komunikacji, komunikacja multimedialna⁸. W zakresie komunikacji społecznej kształcą także kierunki filologiczne. Studenci filologii angielskiej

⁵ www.socjologia.amu.edu.pl/polski/studia/programy/sps/sps2html

⁶ www.komunikacja.gda.pl/index1.html

⁷ www2.uj.edu.pl/ects/pl/wydzialy/wziks/isp/kursy/komunikacja_spoeczna_i_negocjacje

⁸ <http://main.amu.edu.pl/~insfil/dydaktyka/komuspol.htm>

skiej i filologii germańskiej z Wyższej Szkoły Języków Obcych w Poznaniu, w myśl porozumień zawartych z Instytutem Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, mogą kontynuować naukę na studiach uzupełniających magisterskich na kierunku dziennikarstwo i kultura medialna. W ramach bloku komunikacji rynkowej, realizowanego obok bloku językowego, dziennikarskiego i pedagogicznego, mają oni zdobyć wiedzę z zakresu psychologii społecznej, socjologii, filozofii oraz komunikacji interpersonalnej. Celem zajęć jest doskonalenie umiejętności porozumiewania się przydatnych w przyszłych kontaktach zawodowych, takich jak: umiejętność autoprezentacji, zachowań asertywnych, aktywnego słuchania⁹.

Komunikacja społeczna realizowana na kierunku stosunki międzynarodowe na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego obejmuje 30 godzin wykładu i 30 godzin ćwiczeń. Wykład w ogólnym zarysie dotyczy podstawowych pojęć, form, typów i poziomów komunikowania, nurtów teoretycznych, komunikacji interpersonalnej, grupowej, organizacyjnej, masowej, publicznej i politycznej. Ćwiczenia ukierunkowane są na uświadomienie roli, jaką komunikacja międzyludzka odgrywa w życiu zawodowym – ze szczególnym uwzględnieniem różnic kulturowych i społecznych – oraz na pogłębianie znajomości różnych modeli kulturowych w sposobie komunikowania się, w negocjacjach i stylach zarządzania, co stanowi cenne dopełnienie wiedzy w dziedzinie stosunków międzynarodowych nie tylko w sferze polityki, ale także biznesu (uzupełnieniem są zagadnienia komunikacji międzykulturowej oraz międzykulturowego zarządzania). Tematyka związana z systemem komunikowania politycznego i komunikowania masowego została w ramach ćwiczeń jedynie zasygnalizowana, gdyż poruszana jest ona na wielu innych zajęciach w ramach kierunku stosunki międzynarodowe. Ogromny nacisk położony został natomiast na użyteczność ćwiczeń, które zorientowane są na praktyczne kształcenie umiejętności efektywnego porozumiewania się, przydatnych w różnorodnych sytuacjach życia zawodowego (przede wszystkim w systemie komunikowania organizacyjnego) oraz w kontaktach z cudzoziemcami (komunikacja interpersonalna i międzykulturowa), w tym przygotowywanie prezentacji publicznych (zespołowych) i – z uwagi na pełnienie w przyszłości wielu publicznych ról – występowanie na forum publicznym przed kamerą.

Wyniki ankiety, przeprowadzonej na koniec semestru zimowego roku akademickiego 2002/2003 wśród 85 studentów I roku, potwierdzają przekonanie o przydatności tego typu zajęć. Ankietowani pytani o opinie odnośnie ćwiczeń odpowiadali m.in. na pytanie: Jaki typ wiedzy i umiejętności – z punktu widzenia ich przydatności – dało Pani(u) ukończenie kursu Komunikacja społeczna? Tabela 1 ilustruje ogólną tendencję charakteryzującą opinie uczestników zajęć, przy czym stopnie, w jakich oceniali poszczególne umiejętności i rodzaje wiedzy, zostały na potrzeby tego tekstu uogólnione do ocen pozytywnych (oceny: bardzo wysoko, wysoko i raczej wysoko) i ocen negatywnych (raczej nisko, nisko, bardzo nisko). Suma ocen pozytywnych i negatywnych wraz z kategorią „brak odpowiedzi” (którą tu pominięto) stanowi 100%.

⁹ www.wsjo.poznan.pl/kandydaci/bd_ad_kand.htm

Tabela 1

Elementy oceny	% ocen pozytywnych	% ocen negatywnych
Wiedza teoretyczna	89,4	8,2
Wiedza na temat wykorzystania zdobytych informacji w praktyce	90,5	8,2
Umiejętność komunikowania się	80,0	18,8
Umiejętność autoprezentacji	85,8	12,9
Umiejętność wystąpień publicznych	82,3	17,6
Umiejętność zespołowych wystąpień publicznych	84,7	12,9
Umiejętność sporządzania materiałów dla publiczności	71,7	28,2
Umiejętność obsługi pomocy audiowizualnych	64,7	34,1
Umiejętność pracy zespołowej	88,2	10,5
Umiejętność sporządzania dokumentów typu CV i list motywacyjny	92,9	7,0
Umiejętność pisania raportów z tematyki prezentacji	71,7	28,2

Podsumowując przegląd oferty programowej w zakresie komunikacji społecznej należy podkreślić, iż realizacja tego typu zajęć nie ogranicza się do kierunków wskazanych wcześniej czy też jedynie do kierunków humanistycznych. Przedmiot o nazwie komunikacja społeczna pojawia się nawet na kierunkach, takich jak: wychowanie techniczne, informatyka, zdrowie publiczne, budownictwo, chemia, agrobiologia, agronomia czy biotechnologia. Oczywiście, w celu formułowania naukowych wniosków wskazana byłaby bardziej wiarygodna diagnoza stanu kształcenia w zakresie komunikacji społecznej w Polsce, wzbogacona dodatkowo o rzetelną analizę programów nauczania w tej dziedzinie.

Podsumowanie

W dobie przemian technologicznych, politycznych, społecznych i kulturowych specyfika poziomów komunikacyjnych, w ramach których współczesny człowiek komunikuje się z innymi, może powodować dezorientację i utrudniać normalne funkcjonowanie na wielu płaszczyznach życia. Trudności w komunikowaniu interpersonalnym, wewnątrzgrupowym czy organizacyjnym przyczyniać się mogą do niepowodzeń rodzinnych lub zawodowych. Brak podstawowej wiedzy z zakresu komunikowania publicznego, politycznego czy też masowego jest równoznaczne ze zubożeniem światopoglądu obywatela nowoczesnego społeczeństwa. Świadomość roli nauk o komunikowaniu, a przede wszystkim potrzeby kształtowania praktycznych umiejętności komunikacyjnych, niezbędnych nie tylko w życiu dziennikarza, polityka, socjologa czy psychologa, ale ze względu na funkcjonowanie w obrębie systemu społecznego, każdemu człowiekowi – wychodzi naprzeciw tym obawom. Kształcąc w zakresie komunikacji społecznej przygotowujemy młode poko-

lenia nie tylko do wejścia w erę społeczeństwa informacyjnego, ale również do wejścia do Unii Europejskiej, a zanim to nastąpi, będzie to również przygotowanie do swobodnego obracania się w świecie polityki, biznesu i – najzwyczajniej w świecie – ludzi.

Bibliografia

- [1] Brzezińska E. 1997: *Komunikacja społeczna*, Łódź.
- [2] Dobek-Ostrowska B. 1998: *Komunikowanie masowe a demokratyzacja systemu politycznego*, [w:] B. Dobek-Ostrowska (red.): *Współczesne systemy komunikowania*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- [3] Dobek-Ostrowska B. 1999: *Podstawy komunikowania społecznego*, Wyd. Astrum, Wrocław.
- [4] Goban-Klas T. 1999: *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Kraków.
- [5] Nęcki Z. 1996: *Komunikacja międzyludzka*, Kraków.
- [6] Zuber M. 1999: *Komunikowanie międzykulturowe*, [w:] B. Dobek-Ostrowska (red.): *Studia z teorii komunikowania masowego*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.